

EEN EERLIJK STRAFPROCES VOOR KINDEREN: DE BULGER-ZAAK IN STRAATSBURG

Eva BREMS

1. Inleiding

De dood van de tweejarige James Bulger door twee jongens van tien zette begin 1993 Groot-Brittannië in rep en roer. Het nieuws en de beelden van de ontvoering (gemaakt door de bewakingscamera van een winkelcentrum) gingen de wereld rond en ontlokten overal geschokte reacties. De mediaheisa en de collectieve morele verontwaardiging uitgelokt door de feiten en door het proces dat erop volgde, gaven stof tot nadenken aan onder meer sociologen en ethici.¹

Juristen werden pas eind 1999 ten volle geconfronteerd met de dilemma's die deze complexe zaak oproept. Toen besliste het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (E.H.R.M.) dat de jonge moordenaars geen eerlijk proces hadden gekregen.²

In dit dossier stond het E.H.R.M. voor een aantal belangrijke uitdagingen. Ten eerste zijn de bepalingen van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (E.V.R.M.) opgesteld in algemene bewoordingen. De inhoud van de rechten is weinig gedetailleerd weergegeven, en dezelfde bepalingen gelden voor alle mensen: mannen, vrouwen, kinderen. Dit betekent dat de bescherming van de verdragsrechten in concrete situaties een belangrijke mate van interpretatie vereist van de kant van het Hof. Er bestaan echter ook internationale bepalingen die specifiek handelen over de benadering van jonge criminelen. De vraag stelt zich dus in welke mate het Hof rekening houdt met die specifieke teksten – sommige bindend, andere niet – om de bepalingen van het E.V.R.M. in te vullen in deze context. De voornaamste bindende bepalingen zijn te vinden in het Internationaal Verdrag over de Rechten van het Kind (I.V.R.K.), met name artikel 37 over vrijheidsberoving en artikel 40 over strafprocedures tegen kinderen. De meest relevante niet-bindende bepalingen zijn de "United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice", de zogenaamde "Beijing Rules". Deze regels zijn voorbereid in het kader van de vijfjaarlijkse congressen van de "Crime Prevention and Criminal Justice Branch" van de Verenigde Na-

1. B.v. M. KING, "The James Bulger murder trial: Moral dilemmas, and social solutions", *The International Journal of Children's Rights* 1995, 167-187; M. FREEMAN, "The James Bulger Tragedy: Childish Innocence and the Construction of Guilt", in M. FREEMAN, *The Moral Status of Children. Essays on the Rights of the Child*, Den Haag, Martinus Nijhoff, 1997, 235-253.

2. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk van 16 december 1999, en E.H.R.M., arrest V. / Verenigd Koninkrijk van 16 december 1999. Op enkele feitelijke elementen na zijn beide arresten identiek. De verwijzingen in dit artikel zijn naar T. / Verenigd Koninkrijk, tenzij anders vermeld. Alle arresten en beslissingen van het Europees Hof van de Rechten van de Mens, evenals de beslissingen en rapporten van de E.C.R.M. zijn te vinden op <http://www.echr.coe.int>. Andere vindplaatsen: arrest V. / Verenigd Koninkrijk, *Publ. Eur. Court H.R.* 2000, 134-160, noot J. VAN DER VELDE; *Publ. Eur. Court H.R.* 2000, 121-207; *J. dr. jeun.* 2000, afl. 193, 26, noot V. MACQ; *H.R.L.J.* 1999, 459-480; arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *T.J.K.* 2000, 23, noot E. DUMORTIER; *R.U.D.H.* 1999, 407.

ties (VN), waar regeringsvertegenwoordigers, NGO's en individuele experts samenkwamen. Ze zijn aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in een resolutie.³ Op ongeveer dezelfde manier kwamen er ook VN-regels tot stand in verband met de preventie van jeugddelinquentie, gekend als de "Riyadh Guidelines"⁴ en in verband met vrijheidsberoving van jongeren, de "Havana Rules".⁵

Op regionaal vlak is er een aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa aan de lidstaten over maatschappelijke reacties op jeugddelinquentie.⁶ Het I.V.R.K., de Beijing Rules en de aanbeveling van het Comité van Ministers worden door het E.H.R.M. uitdrukkelijk aangehaald in deze zaak (*cf. infra*).

Ten tweede bestaan er uiteenlopende opvattingen over de aanpak van jeugdige misdadigers. In grote lijnen onderscheidt men een beschermingsmodel en een bestraffingsmodel. In het beschermingsmodel wordt strafbaar gedrag van de jongere veelal toegeschreven aan omgevingsfactoren en aan een gebrekkig onderscheidingsvermogen. De reactie van de samenleving op zulk gedrag is er dan in de eerste plaats op gericht de jongere te beschermen. In het bestraffingsmodel staat de verantwoordelijkheid van de jongere centraal. Wanneer hij een misdrijf begaat wordt daarop gereageerd door hem te bestraffen. In verschillende Westerse landen heeft in de jaren '60 en '70 het beschermingsmodel plaats gemaakt voor het bestraffingsmodel. Dit lijkt in belangrijke mate te zijn beïnvloed door de emancipatie van jongeren.⁷ Elk nationaal rechtssysteem zoekt zijn eigen evenwicht tussen beide modellen. Hierin spelen allerlei factoren een rol, zoals de heersende opvattingen over de capaciteiten van kinderen en over individuele *versus* maatschappelijke verantwoordelijkheid. Een hamvraag bij het opstellen of interpreteren van internationale regels in verband met jonge delinquenten is dan ook of deze een bepaald model willen opleggen of aanbevelen. In verband met het I.V.R.K. stellen TULKENS en MOREAU: "la Convention ne fait pas le choix d'un modèle de réaction sociale à la délinquance juvénile parmi les différents systèmes rencontrés aujourd'hui: protecteur, sanctionnel, réparateur, conciliateur, restauratif, rétributif, pénal, etc. Par contre, elle dégage quelques principes qui sont présentés comme des priorités autour desquelles chaque Etat doit articuler le système dont il fait choix. En corollaire, certaines règles constituent des gardes fous contre des excès possibles propre à chaque modèle".⁸ Het I.V.R.K. geldt echter voor de hele wereldgemeenschap, het E.V.R.M. enkel voor Europa. De grotere homogeniteit van het rechtsgebied zou voor het E.H.R.M. een argument kunnen zijn om hierin een ander standpunt in te nemen, en te streven naar harmonisering van de aanpak van jeugdcriminaliteit in Europa. Als het daarentegen voor een terughoudende opstelling kiest, blijft nog de vraag in welke mate

3. Resolutie 40/33 van 29 november 1985.

4. United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, AV resolutie 45/112 van 14 december 1990.

5. United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, AV resolutie 45/113 van 14 december 1990.

6. Aanbeveling R (87) 20, aangenomen op 17 september 1987.

7. E.M. MIJNARENDs, *Richtlijnen voor een verdragsconforme jeugdstrafrechtspleging*, 'Gelijkwaardig maar minderjarig', Kluwer, 1999, 6.

8. Françoise TULKENS en Thierry MOREAU, *Droit de la jeunesse*, Brussel, Larcier, 2000, 1015.

het niettemin de vrijheid van staten om het gekozen model vorm te geven wil beperken.

2. Feiten en procedure

Tien jaar oud waren T. en V.⁹ toen ze in februari 1993 de peuter meelokten uit een winkelcentrum, en hem na een tocht van enkele kilometers dood sloegen en op een spoorweg achterlieten. Tien jaar is net de leeftijdsgrens van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid in Engeland en Wales. Kinderen onder die leeftijd kunnen niet schuldig worden bevonden aan een misdrijf.¹⁰ Voor kinderen tussen tien en veertien jaar gold op het ogenblik van de feiten een vermoeden dat ze niet weten dat wat ze doen fout is (“doli incapax”). Om dit vermoeden te weerleggen moest de aanklager bewijzen “beyond reasonable doubt” dat het kind in kwestie op het ogenblik van het misdrijf wel degelijk wist dat zijn gedrag fout was en niet gewoon stout.¹¹ Minderjarigen staan in de regel¹² terecht in de Youth Court, een gespecialiseerde afdeling van de Magistrates’ Court, waar de procedure informeel en besloten is. Wanneer het zeer ernstige misdrijven betreft,¹³ staan echter ook kinderen terecht voor een rechter en een jury in de Crown Court. Dat was het geval voor T. en V.

Hun proces vond plaats in november 1993 en duurde drie weken. Het proces werd gevoerd met al het formalisme dat een procedure in de Crown Court kenmerkt, met inbegrip van de pruiken voor de rechter en raadslieden. Niettemin werden belangrijke inspanningen gedaan om rekening te houden met de jeugdige leeftijd van de beklaagden. Voor het begin van het proces bezochten ze elk afzonderlijk de gerechtszaal in het gezelschap van sociaal assistenten, en kregen ze een inleiding tot de procedures aan de hand van een “child witness pack” met boekjes en spelletjes. Tijdens het proces zaten de jongens naast de sociaal assistenten op een speciaal verhoogd platform, met hun ouders en advocaten in de buurt. Het uurrooster van de hoorzittingen werd ingekort zodat het op een schooldag leek (van 10.30 u. tot 15.30 u. met een uur lunchpauze), en om het uur werden tien minuten pauze ingelast. Tijdens de pauzes konden de jongens met hun ouders en de sociaal assistenten terecht in een speelruimte. De rechter verklaarde zich bereid om de zitting te schorsen zodra de sociaal assistenten of de advocaten van de beklaagden hem meldden dat een van de beklaagden tekenen vertoonde van vermoeidheid of stress. Dat is één maal gebeurd. Het proces

9. De namen van de jongens zijn bekend gemaakt in de meeste media na afloop van het Britse proces. Aan het E.H.R.M. vroegen zij echter hun identiteit niet bekend te maken. In overeenstemming daarmee worden hier hun initialen gebruikt.

10. Section 50, Children and Young Persons Act 1933 as amended by section 16 (1) Children and Young Persons Act 1963.

11. Het “doli incapax” vermoeden is afgeschaft door section 34 van de Crime and Disorder Act 1998. Sindsdien geldt voor kinderen vanaf 10 jaar eenzelfde strafrechtelijke verantwoordelijkheid als voor volwassenen.

12. Section 24 Magistrates’ Courts Act 1980.

13. Met name wanneer de minderjarige beticht is van moord, doodslag of een misdrijf dat wanneer het door een volwassene gepleegd wordt strafbaar is met veertien jaar gevangenisstraf of meer.

kreeg massale belangstelling van de pers en van het publiek, dat zeer vijandig reageerde op de beklagden, met name buiten het gerechtsgebouw.

De jury vond de beklagden schuldig aan moord. In Engeland en Wales staat er op moord automatisch levenslange gevangenisstraf, als de dader meerderjarig is.¹⁴ Voor minderjarigen die veroordeeld worden voor moord geldt ook een verplichte straf, namelijk detentie “during her Majesty’s Pleasure”. Dit houdt in dat de jongere voor onbepaalde tijd vastzit in een speciale instelling voor kinderen. De straf houdt geenszins op bij het bereiken van de meerderjarigheid. Als hij achttien wordt kan hij worden overgebracht naar een Young Offenders’ Institution en op zijn eenentwintigste naar een gewone gevangenis. Op het ogenblik van de veroordeling van T. en V. werd de duur van de straf discretionair bepaald door de Minister van Binnenlandse Zaken. Hij kon een dossier voorleggen aan de Parole Board en indien die de vrijlating adviseerde kon hij daartoe beslissen.¹⁵ De vrijlating is “on licence”, met andere woorden, de betrokkene kan gedurende zijn hele leven teruggeroepen worden om de straf verder uit te zitten. In verband met de duur van de straf hanteerde de minister een beleid van “tariffs”. Een tariff is een bepaalde periode die de veroordeelde zeker moet uitzitten vooraleer hij in aanmerking komt voor vrijlating. Die periode werd discretionair bepaald door de minister, die hiervoor kon steunen op het advies van de rechter en van de Lord Chief Justice (opperrechter). De onderliggende redenering is dat de straf drie componenten bevat: bestraffing, afschrikking en bescherming van het publiek. Het tariff is dan de periode die dient voor bestraffing en afschrikking. Na afloop daarvan kan de gevangene vrijkomen als de Parole Board oordeelt dat hij geen gevaar vormt voor het publiek.

In het geval van T. en V. adviseerde de rechter een tariff van acht jaar. De Lord Chief Justice van zijn kant adviseerde tien jaar. De Minister van Binnenlandse Zaken besliste echter tot een tariff van vijftien jaar. In zijn motivering verwees hij naar de publieke bezorgdheid aangaande deze zaak, die bleek uit de petitie die hij had ontvangen. Verschillende campagnes, opgezet onder meer door de familie van het slachtoffer, door een parlamentslid en door de krant “the Sun” hadden honderdduizenden handtekeningen verzameld voor een zwaardere straf. Deze beslissing van de minister werd door het House of Lords, optredend als hoogste rechtscollege, vernietigd, omdat de minister zich niet had gehouden aan de verplichting om te weerstaan aan de druk van de publieke opinie, en omdat het tariff-systeem ertoe leidde dat men zelfs in uitzonderlijke omstandigheden geen rekening kon houden met de vooruitgang en de ontwikkeling van een kind. Op het ogenblik van het proces in Straatsburg was nog geen nieuw tariff vastgesteld. In november 1997 kondigde de Minister van Binnenlandse Zaken een nieuw beleid aan in verband met tariffs voor jongeren die veroordeeld zijn tot detentie “during her Majesty’s pleasure”. Voortaan zouden zijn diensten jaar-

14. Murder (Abolition of Death Penalty) Act 1967.

15. In uitvoering van de arresten van het E.H.R.M. inzake Hussain / Verenigd Koninkrijk (E.H.R.M., 21 februari 1996, *Rep. Eur. Court H.R.* 1996-I, 252) en Singh / Verenigd Koninkrijk (*id.*, 280), is dit in oktober 1997 gewijzigd, zodat de veroordeelden na afloop van de tariff-periode de verwijzing naar de Parole Board konden vragen, waar ze ook het recht hadden gehoord te worden. De beslissing over vrijlating werd nog steeds genomen door de minister, maar deze was verplicht het advies van de Parole Board te volgen als deze de vrijlating adviseerde. Zie C. MCDIARMID, “Children Who Murder: What is Her Majesty’s Pleasure?”, *The Criminal Law Review* 2000, 554.

lijks de vooruitgang en ontwikkeling van de jongeren evalueren, en de gevallen waar een vermindering van het tariff nodig lijkt aan de minister signaleren. Na verloop van de helft van de tariff-periode zou de minister op basis van een rapport over de vooruitgang en ontwikkeling van de gevangene beslissen of het oorspronkelijk vastgestelde tariff nog geschikt is.

3. Leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid

Het Britse systeem waarin kinderen voor feiten die ze als tienjarige plegen tot levenslang kunnen vastzitten, komt naar Belgische normen erg hard over. De Belgische wetgeving gaat hoofdzakelijk uit van de noodzaak om jonge criminelen te beschermen, eerder dan ze te bestraffen. De strafrechtelijke verantwoordelijkheid ligt in ons rechtssysteem in de regel op achttien jaar, uitzonderlijk op zestien jaar. Wanneer een minderjarige een feit pleegt dat normaal een misdrijf inhoudt, kan hij daarvoor in beginsel geen straf oplopen vanwege de strafrechtbanken, maar worden hem in de plaats daarvan jeugdbeschermingsmaatregelen opgelegd door de jeugdrechtbank.¹⁶ De uitzonderingen hierop – de uithandengeving en de met verkeer verbonden misdrijven – gelden enkel voor jongeren die minstens 16 jaar waren op het ogenblik van de feiten. De meest restrictieve maatregel van jeugdbescherming is de plaatsing in een openbare instelling voor observatie en opvoeding onder toezicht. Aan kinderen beneden de twaalf jaar kan deze slechts in zeer uitzonderlijke omstandigheden worden opgelegd. Bovendien neemt ze een einde bij het bereiken van de 18e verjaardag. Enkel bij aanhoudend wangedrag of gevaarlijk gedrag kan de maatregel verlengd worden, voor een duur die de 20e verjaardag van de jongere niet mag overschrijden.

Over de leeftijdsgrens van strafrechtelijke verantwoordelijkheid bestaan enkele internationale bepalingen. Artikel 40 (3) (a) I.V.R.K. stelt dat staten een minimum leeftijd moeten bepalen waaronder kinderen vermoed worden niet in staat te zijn de Strafwet te schenden, en (b) voegt er aan toe dat ze moeten zorgen voor maatregelen om met deze kinderen om te gaan zonder gerechtelijke procedures in te stellen. Regel 4.1 van de Beijing Rules bepaalt dat in rechtssystemen waar een leeftijd voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid is voorzien, deze niet te laag mag liggen, en dat rekening moet worden gehouden met de emotionele, mentale en intellectuele rijpheid van kinderen.

Eén van de eerste vragen die men zich stelt naar aanleiding van het proces van T. en V., is dan ook of het wel kan dat kinderen strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld voor feiten die ze begingen op tienjarige leeftijd en dat elfjarigen strafrechtelijk worden berecht.

Voor het E.H.R.M. werd aangevoerd dat dit zowel een onmenselijke behandeling uitmaakte in strijd met artikel 3 E.V.R.M. als een schending van het recht op een eerlijk proces (art. 6 E.V.R.M.). De verzoekers stelden dat de leeftijd van tien jaar erg laag lag in vergelijking met andere Europese landen en dat er ook in het internationale recht een duidelijke tendens was in de richting van een hogere leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Het Hof ging in die mate mee met die redenering dat het de rechtsvergelijkende benadering en de verwij-

16. P. SENAEEVE en J. PUT, *Compendium van het jeugdbeschermingsrecht*, Leuven, Acco, 2001, 162.

zing naar internationale normen relevant achtte. Het hanteerde het veel gebruikte consensuscriterium: indien uit een rechtsvergelijkende analyse of uit internationale standaarden blijkt dat een grote meerderheid van de staten die partij zijn bij het E.V.R.M. een hoger beschermingsniveau bieden van het recht dat in het geding is dan de verwerende staat, dan is dit een belangrijk element om te besluiten dat het geringere beschermingsniveau een schending uitmaakt. Indien geen dergelijke consensus blijkt, stelt het Hof zich heel wat terughoudender op om een schending vast te stellen.

In verband met de leeftijd van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid interpreteerde het Hof de feiten echter anders dan de verzoekers. In vijf Europese landen ligt de leeftijdsgrens nog lager dan in Engeland: zeven jaar in Cyprus, Ierland, Zwitserland en Liechtenstein, en acht jaar in Schotland. In de andere landen ligt hij hoger: dertien jaar in Frankrijk, veertien in Duitsland, Oostenrijk, Italië en vele Oost-Europese landen, vijftien in de Scandinavische landen, zestien in Portugal, Polen en Andorra, en achttien in Spanje, België en Luxemburg (§ 48). Het Hof meende dat hieruit geen gemeenschappelijke standaard afgeleid kan worden, en dat tien jaar niet zo jong is dat het onevenredig veel zou verschillen van de leeftijdsgrens in de andere landen. Bovendien wees het erop dat noch Regel 4 van de Beijing Rules, noch artikel 40 (3) (a) van het I.V.R.K. een specifieke minimumleeftijd vermeldt. Dat volstond voor het Hof om te besluiten dat de leeftijdsgrens niet onmenselijk is, en al evenmin een element is dat het proces oneerlijk zou maken.

Beide elementen in deze argumentatie zijn vatbaar voor kritiek. Ten eerste kan de rechtsvergelijkende analyse ook anders geïnterpreteerd worden. In een gezamenlijke dissenting opinion stelden vijf rechters dat er volgens hen wel een duidelijke tendens is waar te nemen in de wetgeving van de staten die partij zijn bij het E.V.R.M. Zij wezen erop dat slechts vier andere staten de grens zo laag leggen als het Verenigd Koninkrijk of lager. Volgens hen is er een algemene standaard waarbij er een systeem is van relatieve strafrechtelijke verantwoordelijkheid vanaf de leeftijd van dertien of veertien en van volledige strafrechtelijke verantwoordelijkheid vanaf achttien jaar.¹⁷

Ten tweede geven de internationale normen heel wat duidelijkere richtlijnen als men rekening houdt met gezaghebbende interpretaties ervan. Met name het Comité voor de Rechten van het Kind toont in zijn commentaren op statenrapporten een uitdrukkelijke bezorgdheid over te lage leeftijdsgrenzen. Hoewel het Comité geen poging doet om een internationale consensus uit te dragen over één minimum leeftijd, heeft het al regelmatig opgemerkt de leeftijd van tien jaar of jonger onaanvaardbaar te achten.¹⁸ Het heeft dit met name al uitdrukkelijk gesteld in verband met het Verenigd Koninkrijk. In zijn commentaren¹⁹ op het eerste Britse rapport in 1995, stelde het onder de hoofding “principal subjects of concern”: “The low age of criminal responsibility and the national legislation relating to the administration of juvenile justice seem not to be compatible with the provisions of the Convention, namely articles 37 and 40” (§ 17). En bij de

17. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, joint partly dissenting opinion of judges Pastor Ridruejo, Ress, Makarczyk, Tulkens and Butkevych.

18. E.M. MUNARENS, *o.c.*, 200, met verwijzingen naar aanbevelingen.

19. V.N. Doc. CRC/C/15/Add.34, 15 februari 1995.

aanbevelingen kwam het er op terug: “the Committee recommends that serious consideration be given to raising the age of criminal responsibility throughout the areas of the United Kingdom” (§ 36).

4. Verloop van het proces

Los van het feit dat kinderen strafrechtelijk vervolgd worden, en dat het E.H.R.M. dus niet laakbaar vond, onderzocht het Hof de manier waarop het strafproces is gevoerd. De verzoekers voerden aan dat de drie weken durende openbare procedure in de formalistische Crown Court een schending uitmaakte van artikel 3 en artikel 6 E.V.R.M. Het Hof vond enkel een schending van artikel 6.

A. NIET ONMENSELIJK OF VERNEDEREND

De klacht onder artikel 3 ging behalve over de procedure ook over de bekendmaking van de namen van de jongens na hun veroordeling. Wanneer kinderen in de Youth Court terechtstaan, geldt een wettelijk verbod voor de media om hun naam, persoonsgegevens of foto te publiceren. In de Crown Court geldt een dergelijke beperking enkel als de rechter ze specifiek oplegt, waarvoor hij een goede reden moet kunnen aanvoeren. Op de eerste dag van het proces tegen T. en V. legde de rechter zo’n beperking op. Na de veroordeling wijzigde hij echter zijn beslissing, zodat de namen van de kinderen, maar geen andere details, gepubliceerd mochten worden. ’s Anderendaags stonden de namen, foto’s en andere persoonsgegevens van de kinderen in alle kranten. De dag daarop verbood de rechter de publicatie van de adressen van de jongens evenals andere gegevens die konden leiden tot het onthullen van informatie over hun verblijfplaats of behandeling.

Het Hof stelde een internationale tendens vast ten voordele van de bescherming van de privacy van jeugdige delinquenten. Artikel 40 (2) (b) (vii) I.V.R.K. bepaalt dat elk kind dat ervan wordt beschuldigd de Strafwet te hebben overtreden de waarborg moet genieten van een volledig respect van zijn of haar privacy in alle stadia van de procedure. Regel 8 van de Beijing Rules stelt dat het recht op privacy van de jongere moet gerespecteerd worden in alle stadia van het proces, om te verhinderen dat hem schade wordt berokkend door ongeoorloofde publiciteit of door een stigmatiseringsproces. Daar wordt aan toegevoegd dat in principe geen enkele informatie mag worden gepubliceerd die kan leiden tot de identificatie van een jeugdige delinquent. Het Hof haalde ook aanbeveling R(87)20 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa aan, waarin staat dat de lidstaten moeten vermijden om minderjarigen naar volwassen rechtbanken te sturen als er jeugdrechtbanken bestaan (§ 5),²⁰ en dat het recht op privéleven van de jongeren gedurende de procedure beschermd moet worden (§ 8). Ten slotte citeerde het artikel 6 § 1 E.V.R.M., dat bepaalt: “de toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden ontzegd gedurende het gehele

20. In dit verband had men ook nog artikel 40 (3) I.V.R.K. kunnen aanhalen, volgens hetwelk staten speciale wetten, procedures en instanties moeten voorzien voor kinderen die de Strafwet overtreden.

proces of een deel daarvan, (...) wanneer de belangen van minderjarigen (...) dit eisen”.

Dit materiaal is voldoende sterk en eenduidig om toe te laten te besluiten dat de behandeling die T. en V. ondergingen in strijd is met een internationale consensus. Het volstaat echter niet om te stellen dat die behandeling vernederend of onmenselijk is in de zin van artikel 3 E.V.R.M. Het Hof haalde twee argumenten aan om te stellen dat er geen schending was van artikel 3. Ten eerste stelde het dat de Britse overheid geen enkele intentie had om de kinderen te vernederen of om lijden te veroorzaken. Er waren integendeel speciale maatregelen getroffen om de procedure aan te passen aan hun leeftijd. Ten tweede verwees het Hof naar haar rechtspraak die stelt dat een bestraffing of een ermee samenhangende behandeling slechts onmenselijk of vernederend kan zijn als het lijden of de vernedering die ermee verbonden zijn “verder gaan dan het onvermijdelijke element van lijden en vernedering dat gepaard gaat met een bepaalde vorm van legitieme behandeling of bestraffing”.²¹ In *casu* meende het Hof dat de wijze waarop het proces gevoerd was niet in belangrijke mate bijkomstig lijden heeft veroorzaakt bovenop datgene wat onvermijdelijk voort moest komen uit gelijk welke poging van de overheid om om te gaan met de jongens als daders van het misdrijf. Of de procedure nu openbaar of besloten was gevoerd, in het formalistische Crown Court of in de informele Youth Court, hoe dan ook zou ze volgens het Hof bij de jonge beklaagden gevoelens veroorzaakt hebben van schuld, verdriet, leed en angst (§ 77). Met andere woorden, de vereiste graad van ernst om een behandeling strijdig te achten met artikel 3 E.V.R.M. was volgens het Hof niet aanwezig.

Opnieuw zijn beide argumenten waarmee het Hof artikel 3 buiten deze zaak houdt betwistbaar. Wat het intentionele element betreft, zegt het Hof zelf dat dit niet essentieel is om te spreken van onmenselijke of vernederende behandeling (i.t.t. foltering). Het stelde in ditzelfde arrest dat de bedoeling van de behandeling een factor is waar men rekening mee moet houden bij de kwalificatie, maar dat de afwezigheid van een bepaalde bedoeling niet volstaat om een schending van artikel 3 uit te sluiten (§ 69). In een dissenting opinion werd terecht benadrukt dat wat telt onder artikel 3 niet het subjectieve element (motief of bedoeling) is in hoofde van de staat, maar het objectieve effect van de behandeling op de betrokken personen.²²

Ook de inschatting van de ernst van de feiten werd door de dissenters betwist. Zij zagen een schending door de combinatie van verschillende elementen: de leeftijdsgrens voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid, de behandeling in een rechtbank voor volwassenen en het vonnis. Ze benadrukten het effect van deze globale behandeling op de jongens. Met name bleek uit medische rapporten dat de invloed van het proces en in het bijzonder de vijandigheid van het publiek een negatieve invloed hadden op hun verwerkingsproces. Ze twijfelden er naar

21. E.H.R.M., arrest Soering / Verenigd Koninkrijk van 7 juli 1989, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 161; *Ars Aequi* 1990, 19, noot H. WATTENDORF en E. DU PERRON; *N.J.B.* 1989, 1224; *Rev. trim. D.H.* 1990, 62, noot G. VAN DER MEERSCH, § 100.

22. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, joint partly dissenting opinion of judges Pastor Ridruejo, Ress, Makarczyk, Tulkens and Butkevych, p. 54.

eigen zeggen niet aan dat de procedure zoals ze gevoerd is een blijvend schadelijk effect en een hoge mate van lijden kan veroorzaken bij een elfjarig kind.²³

B. NIET EERLIJK

Dat de meerderheid van het Hof de gevolgde procedure niet onmenselijk of vernederend vond, wil niet zeggen dat ze er niets op aan te merken had. Het Hof stelde wel degelijk een schending van het E.V.R.M. vast, met name van artikel 6, het recht op een eerlijk proces.

In dit arrest boog het Hof zich voor de eerste keer over de vraag van de vereisten van een eerlijk strafproces voor kinderen. Zijn deze dezelfde als voor volwassenen of moeten er specifieke waarborgen in acht worden genomen? Binnen artikel 6 E.V.R.M. concentreerde het Hof zich op het recht van de beklaagde om effectief deel te nemen aan zijn strafproces.

Naast de specifieke rechten die in de tekst van artikel 6 E.V.R.M. staan (b.v. recht op een onpartijdige rechter, recht op behandeling binnen een redelijke termijn, recht op bijstand van een raadsman en een tolk ...), erkent het E.H.R.M. nog andere aspecten van het recht op een eerlijk proces, die het afleidt uit het geheel van deze bepaling.²⁴ Het recht van de beklaagde op effectieve deelname aan een strafproces is zo'n "afgeleid" recht. Volgens het Hof omvat het onder meer het recht om aanwezig te zijn en het recht om de procedure te horen en te volgen. Het stelt dat dergelijke rechten impliciet zijn in het begrip van een tegensprekelijke procedure, en dat ze bovendien kunnen worden afgeleid uit de specifieke waarborgen van artikel 6 (3) (c), (d) en (e): het recht om zichzelf te verdedigen, het recht om getuigen te ondervragen of te doen ondervragen en het recht op bijstand door een tolk.²⁵

Eerder werd al gesteld dat het Hof er in principe geen graten in ziet dat kinderen terechtstaan voor misdrijven. Maar het aanvaardt niet dat die kinderen worden behandeld als volwassenen. Volgens het Hof moeten kinderen in die situatie behandeld worden op een manier die ten volle rekening houdt met hun leeftijd, rijpheid en intellectuele en emotionele vermogens, en moeten stappen worden genomen om hun mogelijkheid te bevorderen om de procedure te begrijpen en eraan deel te nemen (§ 84). Toegepast op de zaak van T. en V. leidde het Hof hier twee concrete regels uit af (§ 85). Ten eerste: wanneer een jong kind beschuldigd wordt van een ernstig misdrijf, en er sprake is van grote belangstelling van het publiek en de media, is het nodig om de zittingen zo te organiseren dat men gevoelens van intimidatie en inhibitie bij het kind zoveel mogelijk kan reduceren. Ten tweede stelde het Hof de algemene openbaarheid van het proces in vraag. Het stelde dat het mogelijk is dat procedures, zoals de openbaarheidsregel, die in het algemeen de rechten van de (volwassen) beklaagde in een proces beschermen, afgeschaft moeten worden als het om kinderen gaat (§ 83). Het Hof toonde zich daarbij bezorgd om de privacy van de kin-

23. *Id.*, p. 56.

24. Belangrijke voorbeelden zijn het recht op toegang tot een rechter en het recht op tenuitvoerlegging van een definitief vonnis.

25. E.H.R.M., arrest Stanford / Verenigd Koninkrijk van 25 januari 1994, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 282-A, § 26.

deren (§ 85), maar ook om hun mogelijkheid om de procedure te begrijpen en er aan deel te nemen (§ 83). In de mate dat de openbaarheidsregel ook het algemeen belang dient van een open rechtsbedeling, moet een compromis gezocht worden. Het E.H.R.M. stelde een aangepaste procedure voor met beperkte toegang voor het publiek en gerechtelijke rapportage (§ 85). Op beide punten was de concrete procedure tekort geschoten. Het Hof vermeldde specifiek het formalisme en de rituelen van de Crown Court, die voor een elfjarige vaak onbegrijpelijk en intimiderend moeten geweest zijn, het verhoogde platform waardoor de kinderen zich op een oncomfortabele manier blootgesteld voelden aan pers en publiek, en de extreme publieke belangstelling zelf.

Naast deze objectieve gegevens is er nog de subjectieve vraag naar de reële capaciteit van de jongens om deel te nemen aan hun proces. Om deze in te schatten, deed het Hof een beroep op verslagen van psychiaters. Hoewel er voor T. heel wat minder psychiatrisch bewijsmateriaal beschikbaar was dan voor V., oordeelden de deskundigen in beide gevallen dat de traumatiserende situatie een negatieve invloed had op hun capaciteit om instructies te geven aan hun advocaten.²⁶ Dit element lijkt het Hof belangrijk te vinden: om het recht op effectieve deelname aan het proces te verzekeren volstaat het niet dat de beklaagde wordt vertegenwoordigd door bekwame advocaten. Hij moet met zijn advocaten kunnen samenwerken. Het Hof achtte het hoogst onwaarschijnlijk dat de jongens zich in de drukke rechtszaal en onder de ogen van het publiek voldoende ongeremd zouden voelen om tijdens het proces met hun advocaten te overleggen. Bovendien twijfelde het eraan of ze gezien hun gebrek aan rijpheid en hun verstoorde emotionele toestand buiten de rechtszaal met hun advocaten konden samenwerken en hen informatie verschaffen voor hun verdediging (§ 88).

Omwille van al deze elementen oordeelde het Hof dat de jongens niet in staat waren om effectief deel te nemen aan hun verdediging en dat ze daarom geen eerlijk proces hebben gekregen (§ 89).

Om vast te stellen dat de procedure onvoldoende was aangepast aan de leeftijd van de beklaagden, verwees het Hof niet naar internationale regels buiten het E.V.R.M. Nochtans zijn er enkele die relevant zijn. Met name artikel 14 (4) Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten bepaalt dat wanneer het jeugdige personen betreft, de procedure rekening moet houden met hun leeftijd. En Regel 14.2 van de Beijing Rules stelt: "The proceedings shall be conducive to the best interests of the juvenile and shall be conducted in an atmosphere of understanding, which shall allow the juvenile to participate therein and to express herself or himself freely".

C. DE FACTOR PRIVACY

De openbaarheid van de procedure in de Crown Court is een belangrijk element in de redenering die het E.H.R.M. doet besluiten dat T. en V. niet effectief hebben kunnen deelnemen aan hun proces. Op deze manier speelt de privacybescherming van jongeren tijdens het strafproces, waarover uit internationale normen een sterke consensus blijkt (*cf. supra*, a), via artikel 6 E.V.R.M. toch een

26. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, § 87; E.H.R.M., arrest V. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, § 89.

rol in de veroordeling, ondanks de afwijzing van de klacht hierover onder artikel 3 E.V.R.M. Zoals één van de rechters van het E.H.R.M. het uitdrukte, "if the holding of a public trial is incompatible with the holding of a fair trial, it is the latter which must take priority".²⁷ Aangezien het jeugdstrafrecht ook rekening moet houden met het belang van de samenleving (Regel 2.3 (b) Beijing Rules), is het voorstel van het Hof voor een beperkt openbare procedure een goed compromis. In de Verenigde Staten kent men een vergelijkbaar systeem van "conditional access", waarbij het grote publiek is uitgesloten, maar niet diegenen "whom the courts finds have a proper interest in the proceedings or in the work of the court".²⁸

De niet minder grote inbreuk op de privacy die veroorzaakt werd door de bekendmaking van de identiteit van de jongens na het proces kon onder artikel 6 echter niet in rekening worden gebracht. Nochtans is dit uitdrukkelijk in strijd met de Beijing Rules (Regel 8, *cf. supra*), en mogelijk ook met de geest van het I.V.R.K. Dat het E.H.R.M. deze kwestie ernstig neemt, blijkt onder meer uit het feit dat het zelf de namen van de jongens niet bekend maakt. Bovendien behandelde het deze zaak achter gesloten deuren en heeft de President op grond van artikel 40 (2) E.V.R.M. en Regel 33 (3) Reglement van het Hof beslist dat de ter griffie gedeponeerde stukken niet voor het publiek toegankelijk zijn.

Het was wenselijk geweest om het proces van T. en V. ook te evalueren in het licht van artikel 8 E.V.R.M., dat het privé-leven beschermt.²⁹ Dan had het Hof uitdrukkelijk het recht van de jongens op privacy kunnen afwegen tegen de belangen van de samenleving, zowel wat betreft de openbaarheid van het proces als wat betreft de bekendmaking van hun identiteit achteraf. Mogelijk had het dan op beide vlakken een schending vastgesteld.

5. Vonnis

Behalve de leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid en de gevolgde procedure stond ook het vonnis ter discussie. Net zoals in verband met de procedure vond het E.H.R.M. geen schending van artikel 3 E.V.R.M., maar wel van artikel 6. Daarnaast onderzocht het deze kwestie ook in het licht van artikel 5 E.V.R.M.

A. NIET ONMENSELIJK

Ook in deze context verwees het Hof naar het I.V.R.K. en de Beijing Rules (§ 96). Artikel 37 (a) I.V.R.K. verbiedt levenslange gevangenisstraf zonder de mogelijkheid van vrijlating voor minderjarige delinquenten. Daar gaat het *in*

27. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, concurring opinion of Lord Reed, 48.

28. E.M. MIJNAREND, *o.c.*, 242.

29. Op het ogenblik van de beoordeling van de ontvankelijkheid van de zaak door de E.C.R.M., beriepen verzoekers zich op artikel 8 E.V.R.M. i.v.m. het openbaar karakter van het proces en de onthulling van hun identiteit, als alternatief voor artikel 3 E.V.R.M., namelijk wanneer het Hof zou oordelen dat de feiten niet ernstig genoeg waren om een schending van dit laatste artikel uit te maken (E.C.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, 6 maart 1998). Bij de beoordeling ten gronde wordt artikel 8 echter niet meer aangehaald.

casu niet om, aangezien jongeren die veroordeeld zijn tot detentie “during her Majesty’s pleasure” na het verstrijken van het tariff in aanmerking komen voor vrijlating. Daarnaast voorziet artikel 37 (b) dat detentie van een kind enkel mag worden opgelegd als er geen alternatief is (“as a measure of last resort”) en voor een zo kort mogelijke duur. Ook regel 17.1 (b) van de Beijing Rules stelt dat vrijheidsbeperkingen voor jongeren tot een minimum beperkt moeten worden. Het lijkt echter redelijk dat zelfs wanneer detentie van minderjarigen een zeer uitzonderlijke straf zou zijn, deze toch zou worden opgelegd wanneer het misdrijf in kwestie een gewelddadige moord is. Het Hof wees er overigens op dat staten door het E.V.R.M. verplicht worden om maatregelen te nemen om het publiek te beschermen tegen gewelddaden (§ 97). Het gaat hier om een positieve overheidsverplichting in het kader van artikel 2 E.V.R.M., dat het recht op leven waarborgt.

De problematische aspecten van de opgelegde straf in het licht van artikel 3 E.V.R.M. zijn enerzijds het onbepaalde karakter ervan en anderzijds de tariffs. In twee eerdere arresten die betrekking hadden op de sanctie van detentie “during her Majesty’s pleasure” zag het Hof geen probleem in het onbepaalde karakter van de straf op zichzelf, noch in het punitieve element dat inherent is in het tariff. Het stelde toen wel dat artikel 3 E.V.R.M. in het geding kon komen als bij de beoordeling of de jongere na verloop van het tariff nog een bedreiging vormt voor het publiek geen rekening zou worden gehouden met de ontwikkelingen in zijn persoonlijkheid en houding naarmate hij ouder wordt. Dat zou er namelijk op neerkomen dat men deze jongere behandelt alsof hij zijn vrijheid voor de rest van zijn leven heeft verbeurd.³⁰

Dit laatste aspect kon het Hof in verband met T. en V. nog niet beoordelen aangezien zij nog niet in het stadium waren aanbeland waarin zij voor vrijlating in aanmerking kwamen. Er was op het moment van het arrest van het E.H.R.M. zelfs nog geen tariff vastgesteld. Daardoor kon het Hof ook geen conclusies trekken over de lengte van het tariff. De zes jaar die de jongens op dat moment vastzaten vond het Hof niet overdreven. Wel wees het erop dat het uitstel van het bepalen van het tariff op zichzelf aanleiding zou kunnen geven tot een schending van artikel 3, wanneer dergelijke jonge kinderen gedurende vele jaren in onzekerheid worden gelaten over hun toekomst (§ 99).

De verenigbaarheid van de opgelegde straf met artikel 3 E.V.R.M. is de kwestie waarover binnen het Hof de grootste onenigheid bestond. De vijf rechters, waaronder de Belgische rechter Tulkens, die meenden dat artikel 3 was geschon- den door de combinatie van leeftijd, procedure en straf (*cf. supra*), stelden dat het onbepaalde karakter van de straf problematisch is: voor kwetsbare personen zoals kinderen brengt de onzekerheid en ongerustheid die daarmee gepaard gaat bijkomend lijden mee.³¹ In die redenering is detentie “during her Majesty’s pleasure” geen aanvaardbare straf voor kinderen. Twee andere rechters meenden

30. E.H.R.M., arrest Hussain / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, § 53; E.H.R.M., arrest Singh / Verenigd Koninkrijk, 26 januari 1996, *o.c.*, § 61.

31. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, joint partly dissenting opinion of judges Pastor Ridruejo, Ress, Makarczyk, Tulkens and Butkevych, p. 57.

dat het vonnis op zichzelf artikel 3 schond.³² Zij baseerden dit eveneens in hoofdzaak op de onzekerheid waarmee T. en V. moesten leven, maar dan niet de onzekerheid die inherent is aan detentie “during her Majesty’s pleasure”, maar degene die bestond in verband met het tariff. Op het ogenblik van het arrest waren de jongens namelijk al 2,5 jaar in totale onzekerheid over de duur van de straf die ze minimaal zouden moeten uitzitten.

In het licht van de zeer jonge leeftijd van de beklaagden kunnen beide dissidente argumentaties overtuigen. Overigens meende een lid van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind bij de beoordeling van de rapportage van het Verenigd Koninkrijk in 1995 dat een onbepaalde gevangenisstraf voor kinderen in strijd was met het I.V.R.K., met name artikel 37 (b) dat bepaalt dat gevangenisstraffen zo kort mogelijk moeten worden gehouden, en artikel 40 (1) dat staten verplicht om in de strafrechtsbedeling rekening te houden met de leeftijd van het kind en de noodzaken om zijn reclassering te bevorderen en hem bij te staan om een constructieve rol op te nemen in de samenleving.³³

B. NIET EERLIJK

De reden waarom het E.H.R.M. de straf uiteindelijk heeft veroordeeld is van een heel andere aard. Het Hof beschouwde de bepaling van het tariff als een onderdeel van het vonnis (§ 110). De Britse overheid verdedigde het standpunt dat dit in tegendeel een aspect was van de uitvoering van het vonnis van de rechtbank. Deze redenering was reeds aanvaard door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens in een andere context, met name de bepaling van het tariff bij een verplichte levenslange gevangenisstraf (voor volwassenen).³⁴ In haar rapport in verband met deze zaak wees de Commissie echter uitdrukkelijk op het verschil tussen beide situaties. Bij een levenslange gevangenisstraf bestaat de bestraffing in principe uit levenslange vrijheidsverbeurte, ongeacht het gevaar dat de veroordeelde betekent voor de samenleving. Detentie “during her Majesty’s pleasure” is echter een onbepaalde maatregel, waarvan het bestraffende element door het tariff wordt bepaald, dat daardoor deel uitmaakt van het vonnis.³⁵ Dit was overigens al bevestigd door het House of Lords in het kader van de procedure die leidde tot de annulering van het tariff in deze zaak.

Het gevolg daarvan is dat de bepaling van het tariff binnen het toepassingsgebied valt van artikel 6 E.V.R.M. Dit schrijft onder meer voor dat de procedure moet gevoerd worden voor een onafhankelijke rechter. De onafhankelijkheid moet bestaan ten overstaan van de partijen en ten overstaan van de uitvoerende macht. Het spreekt vanzelf dat de Minister van Binnenlandse Zaken, die het tariff had bepaald, niet onafhankelijk is van de uitvoerende macht. Ook om die reden hadden T. en V. dus geen eerlijk proces gekregen (§ 113).

32. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, partly dissenting opinion of judges Rozakis and Costa, p. 52-53.

33. VN Doc CRC/C/SR.206, 3 juli 1995.

34. ECRM, arresten nrs. 35692/96 en 39047/97 / Verenigd Koninkrijk van 20 mei 1998, <http://www.echr.coe.int>.

35. ECRM, T. t. Verenigd Koninkrijk, 4 december 1998, <http://www.echr.coe.int>, § 127.

C. ARTIKEL 5 § 1

Een ander aspect van de straf dat door verzoekers werd aangeklaagd, is het automatisch karakter ervan. Zij meenden dat het arbitrair was om voor alle minderjarige moordenaars automatisch hetzelfde vonnis uit te spreken (nl. detentie “during her Majesty’s pleasure”), ongeacht hun individuele omstandigheden (§ 101). Zij vonden hiervoor steun in de internationale regels die bepalen dat gevangenisstraffen van kinderen zo kort mogelijk moeten zijn (*cf. supra*). Bovendien moet overeenkomstig artikel 3 I.V.R.K. het belang van het kind een hoofdbekommernis zijn bij alle beslissingen omtrent kinderen, en bepaalt regel 17.1 (b) van de Beijing Rules dat de reactie op misdrijven van jongeren altijd in verhouding moet staan tot de omstandigheden en de noden van de jongere in kwestie.

De verzoekers brachten deze kwestie aan onder artikel 5 § 1 (a) E.V.R.M., dat voorschrijft dat vrijheidsberoving enkel mogelijk is indien men “op rechtmatige wijze wordt gevangen gehouden na veroordeling door een daartoe bevoegde rechter”. Het Hof wees deze klacht af met verwijzing naar eerdere rechtspraak die echter niet expliciet ingaat op deze kwestie.³⁶

D. ARTIKEL 5 § 4

Tot slot klaagden verzoekers erover dat ze sinds hun veroordeling nog niet de kans hadden gehad om een rechter te laten beslissen of hun verdere detentie nog wel wettig was. Artikel 5 § 4 E.V.R.M. schrijft voor dat eenieder die van zijn vrijheid is beroofd het recht heeft “voorziening te vragen bij de rechter opdat deze op korte termijn beslist over de wettigheid van zijn gevangenhouding en zijn invrijheidstelling beveelt, indien de gevangenhouding onrechtmatig is”.

De Commissie was tot het besluit gekomen dat voor kinderen die op heel jonge leeftijd veroordeeld worden enkel een kort tariff verenigbaar is met artikel 5 § 4. In de arresten Hussain en Singh had het Hof immers gesteld dat in geval van detentie “during her Majesty’s pleasure” rekening moet worden gehouden met de ontwikkeling van de kinderen naarmate ze ouder worden (*cf. supra*). Ze moeten dus op geregelde tijdstippen hun detentie opnieuw kunnen laten evalueren. Aangezien de eerste evaluatie pas kan plaatsvinden na het verstrijken van het tariff, mag dit niet te hoog gezet worden. Op het ogenblik van het commissierapport zaten de jongens al vijf jaar vast zonder mogelijkheid tot herziening. Dit vond de Commissie te lang in het licht van artikel 5 § 4.

Het Hof volgde deze redenering niet volledig. Het stelde dat het niet haar taak is om in de context van artikel 5 uitspraken te doen over de gepaste duur van de detentie. Het constateerde echter wel een schending van artikel 5 § 4 aangezien de onzekerheid in verband met het tariff zich ook uitstreckte tot het recht op herziening.

36. E.H.R.M., arrest Weeks / Verenigd Koninkrijk van 2 maart 1987, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 114; *N.J.B.* 1987, 442, § 42; E.H.R.M., arrest Hussain / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, § 53.

6. Ontwikkelingen na het arrest

Op 30 november 2000 is de wetgeving aangepast, zodat het tarff voor jongeren die veroordeeld worden tot detentie “during her Majesty’s pleasure” voortaan bepaald wordt door het vonnisgerecht.³⁷ De ongeveer 140 jongeren die al vastzaten op het ogenblik van de inwerkingtreding van de nieuwe regel konden hun dossier opnieuw laten onderzoeken door de Lord Chief Justice. Indien zij deze verwijzing niet vroegen, werd het tarff opnieuw bepaald conform het advies dat de Lord Chief Justice onmiddellijk na het proces gegeven had, tenzij dit ertoe zou leiden het tarff te verlengen.³⁸

Reeds voordien, op 26 oktober 2000 stelde de Lord Chief Justice het tarff vast voor T. en V. Hij bepaalde een tarff dat diezelfde dag afliep. De jongens zaten op dat ogenblik 7,5 jaar vast. Ze waren dus bijna meerderjarig. De vader van James Bulger trachtte deze beslissing juridisch aan te vechten, maar de High Court besliste op 16 februari 2001 dat dit procedureel niet mogelijk was. Op 22 juni besliste de Parole Board tot de vrijlating van de jongens. Intussen hebben ze bekomen dat het publicatieverbod dat hun privacy beschermt verlengd wordt na afloop van hun detentie. Het geldt nu voor de rest van hun leven. Om hen te beschermen tegen mogelijke agressie van pers en publiek hebben ze bovendien een nieuwe geheime identiteit gekregen.³⁹

7. Besluit

A. EEN ZEKERE TERUGHOUDENDHEID

Het valt op dat het E.H.R.M. in dit dossier geen schending van artikel 3 E.V.R.M. heeft vastgesteld, hoewel daar goede argumenten voor voorhanden waren. Even opvallend is dat het principe van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van jonge kinderen niet wordt afgewezen. Nochtans is de schending die het Hof afleidt uit het hanteren van een “volwassen” procedure voor jonge kinderen onlosmakelijk verbonden met het toekennen van strafrechtelijke verantwoordelijkheid aan die kinderen.⁴⁰

Dit is te verklaren vanuit een terughoudende opstelling van het Hof met betrekking tot de keuze voor een bepaald model van maatschappelijke reactie op jeugdcriminaliteit.

Dit kadert niet alleen in de internationale bepalingen ter zake (I.V.R.K., Beijing Rules), maar ook in de rechtspraak van het Hof op andere gebieden. Het E.H.R.M. stelt zich vaak een beetje terughoudend op om de nationale overheid ruimte te geven voor een eigen beleid. Het waarborgen van eenzelfde mensenrechtencatalogus in Europa betekent niet dat de wetgeving in heel Europa uni-

37. Criminal Justice and Court Services Act 2000, Section 60.

38. Claire McDIARMID, *o.c.*, 561-562.

39. Begin juli 2001 besliste de attorney general om een procedure wegens “contempt of court” in te stellen tegen de krant Manchester Evening news, die een artikel had gepubliceerd dat informatie bevatte die zou kunnen leiden tot de identificatie van de nieuwe verblijfplaats van T. en V.

40. Cf. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, joint partly dissenting opinion of judges Pastor Ridruejo, Ress, Makarczyk, Tulkens and Butkevych, 55.

form moet zijn. Deze opvatting komt het best tot uiting in de leer van de “margin of appreciation”. Het Hof geeft de nationale overheid bijvoorbeeld een ruime appreciatiemarge in zaken die raken aan het sociaal-economisch beleid, of aan opvattingen over de rol van de godsdienst in de samenleving. Volgens rechter Reed geeft artikel 6 E.V.R.M. de staten een “margin of appreciation as to their procedure for dealing with children accused of crime”.⁴¹ In het licht van het geheel van de rechtspraak van het Hof is het niet verrassend dat het de vraag of jonge delinquenten beschermd dan wel bestraft moeten worden beschouwt als één van die zaken waarover men binnen Europa verschillende opvattingen mag hanteren. Is het immers niet zo dat “perceptions of childhood reflect social, cultural and historical circumstances, and are subject to change over time”?⁴²

B. EEN INCLUSIEVE OPVATTING

Het belangrijkste aspect van dit arrest is dat het E.H.R.M. enkele richtlijnen geeft voor strafprocedures tegen kinderen. Het gaat hierbij uit van een inclusieve opvatting: kinderen moeten net zo goed een effectief genot hebben van hun fundamentele rechten als volwassenen. Aangezien kinderen verschillen van volwassenen volstaan procedurele waarborgen voor een eerlijk proces die uitgewerkt zijn op maat van volwassenen niet om kinderen een eerlijk proces te verzekeren. Bij de organisatie van de strafrechtspraak met betrekking tot kinderen moet de specificiteit van het kind-zijn in rekening gebracht worden. Dit betekent meer dan het inlassen van pauzes of het voorzien van een speelruimte. Het Hof neemt de autonomie van kinderen heel ernstig. Het gaat er van uit dat ze effectief moeten kunnen overleggen met hun advocaten. Ook in België zal men er voortaan over moeten waken dat minderjarigen die strafrechtelijk vervolgd worden effectief kunnen deelnemen aan hun proces. Indien hiervoor niet de nodige voorzieningen worden getroffen, kunnen de raadslieden van de minderjarige een schending van artikel 6 E.V.R.M. invoeren.⁴³ Een dissidente rechter en vier dissidente commissieleden waren het hier niet mee eens. Volgens rechter BAKA is het een illusie te verwachten dat dergelijke jonge kinderen juridisch relevante instructies kunnen geven aan hun advocaten, en is een eerlijk proces in een dergelijke situatie verzekerd wanneer het kind naar behoren wordt verdedigd door een hoog opgeleide professionele raadsman, en wanneer alle noodzakelijke faciliteiten voor de verdediging in orde zijn.⁴⁴ Commissielid LOUCAIDES stelde dat de mogelijkheid van deelname aan de procedure voor een kind niet beter is in de jeugdrechtbank dan in een openbaar proces in een gewone rechtbank. In beide gevallen is zijn verdediging in handen van zijn advocaat.⁴⁵ In zekere zin getuigen deze standpunten van een botsing tussen het beschermingsmodel en het bestraffingsmodel ten aanzien van jonge criminelen. Het standpunt van het E.H.R.M. is consequenter dan dat van de dissenters als het er om gaat om met

41. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, concurring opinion of Lord Reed, 46.

42. *Id.*, 43.

43. Cf. noot v. MACQ onder arrest V. t. Verenigd Koninkrijk, *J. dr. jeun.* 2000, afl. 193, 43.

44. E.H.R.M., arrest T. / Verenigd Koninkrijk, *o.c.*, partly dissenting opinion of judge Baka, 60.

45. ECRM, arrest T. / Verenigd Koninkrijk van 4 december 1998, dissenting opinion of Mr. L. LOUCAIDES. Deze opinie is bijgetreden door de heren TRECHSEL, BUSUTIL en PELLONPÄÄ.

respect voor de principiële keuze van de nationale overheid voor een bepaald model, fundamentele waarborgen in te bouwen. Men heeft *in concreto* namelijk te maken met een vrij verregaande bestraffingsaanpak. De keuze voor zo'n aanpak impliceert dat men er van uitgaat dat kinderen een zekere maturiteit hebben. Wanneer men hen als volwassen genoeg beschouwt om strafrechtelijke verantwoordelijkheid te dragen voor hun daden, moet men hen ook als volwassen genoeg beschouwen om effectief en autonoom deel te nemen aan hun proces. Tegelijkertijd moet men er rekening mee houden dat hun maturiteit minder is dan die van volwassenen. Maar hun recht op een eerlijk proces mag natuurlijk niet minder beschermd worden, dus moet de procedure aangepast zijn. Wie er daarentegen van uitgaat dat het kan volstaan dat kinderen vertegenwoordigd worden door hun advocaat, lijkt hen te beschouwen als minder rijp en autonoom. En in dat geval rijst de vraag of ze dan wel strafrechtelijke verantwoordelijkheid moeten opnemen. De manier waarop de voornoemde dissidenten dit probleem oplossen, is door het verschil tussen kinderen en volwassenen te minimaliseren. Volgens BAKA was de positie van T. en V. "not significantly different from that of accused persons who are lacking legal knowledge, suffering mental disease or of low intelligence, such that they can be said to be subjects of the criminal process rather than active participants in it".⁴⁶ LOUCAIDES maakte dezelfde vergelijking.⁴⁷ Mogelijk getuigt deze opvatting van een cynisch realisme. In de lijn die het E.H.R.M. thans uitzet moet men echter besluiten dat als het waar is dat grote categorieën van mensen niet in staat zijn om effectief aan hun proces deel te nemen, hieruit volgt dat de procedures ook voor hen aangepast moeten worden.

46. *O.c.*, 60.

47. *O.c.*